

Տարեկան գինը 10 ըուբի, կես տարվանը 6 ըուբ
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
*ի ֆլուսում զրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հայոցն. Տիֆլիս. Редакція «Мшакъ».
Tiflis. Rédaction «Mschak».

ԱՐԴՅՈՒՆ

Ամերականութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտ սրարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուավ.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
Համագործակին դժգոհութիւն. Հիմնական խընդիր. — ՆԵՐԱԲԵՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրէցօր. Նամակ փօրու գաւառից. Նամակ ԽՄՊԱԳՐՈՎԹեան. Նամակ ԽՄԲԱԳՐՈՎԹեան. ՆԵՐՁին Լուրեր. — ԱՐՏՈՒՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Յունաստան և Թիւրքիա. Նամակ Պարսկաստանից. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՔՈՐՍԱ. — ՅԱՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ. Ժողովրդի մէջ.

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ

Զի՞նադադարի գաշնագիրն արդէն ստո-
րագրվեց յունաց և թիւրքաց ներկայացու-
ցիչների կողմից, և այժմ, երբ յայները ա-
ւելի հնարաւորութիւն ունեն կրիտիկական
աշխով նայել իրանց պարտութեան պատ-
ճառների վրա, եւրօպական զիպլօմատիան
պէտք է մեծ եռանդով առաջ տանի հաշ-
տութեան գործը՝ յօգուտ յոյների, եթէ չէ
ուզում, որ համազգային գժգոհութիւնը
յաղթված երկրի մէջ ծայրաշեղութեան
համնի և հասցնի մինչև յեղափոխութիւն։
Իսկ այդ գժգոհութեան առիթները անթիւ-
նն Ամբողջ թէսալիիան այժմ էլ, պատե-
րազմից յետոյ, աւերպում է բաշիբուզուկ-
ների և թիւրքաց զօրքերի ձեռքով։ Այդ
բերրի գաշտավայրի ամբողջ հունձը, որ
հաց է տալիս երկրի մեծ մասին, համա-
րեա թիւրքների ձեռքն է անցել։ Նուած-
ված նահանգների մէջ մաշմէտական բար-
բարոսները շարունակում են այրել, քան-
դել, թալանել, բռնաբարել քրիստոնեաց
աղջիկներին և կանանց երկրի Փինանսնե-
րը սպառված են։ Պետութեան պարտը
կրիստոնեական գած է, նուածված երկրի փախս-
տական ազգաբնակութեան սպառնում է
սովոր Աթէնքի հիւանդանոցները լի են վի-
րաւոր զինւորներով, իսկ հազարաւոր ըն-
տանիքներ սուզի մէջ են՝ իրանց սպանված
որդոց համար...

տա սր կողմբ; Աւոլլ օսար, որևա բա
յա կան կողմբ; Մի քանի շաբաթ ա-
ջ, ամբողջ հելլէն աշխարհը ներկայաց-
ւմ էր չը աւեսնված ոգեսրութեան մի
ստկեր. Թագաւորից մինչև վերջին զին-
ոները, կրետէի ապստամբներից մինչև
սալիայի գաշտավայրի խաղաղ երկրա-
րծը դուռմ էին՝ սկզբադը, պատերազմը,
ոճանվի Թիւրքիան, և այդ անսովոր,
միայն յոյներին մատչելի ոգեսրութիւնն
, որ ստիպեց պատերազմ յայտնել Թիւր-
ային և Թիւրքիայի հետ միասին ամ-
ղջ Եւրոպային: Այդ ընդհանուր յափշ-
ոկութեան մէջ չը գտնվեց և ոչ մի յոյն
նորական, դիպլօմատ կամ քաղաքացի,
համարձակվէր մատածել անդում, թէ
մասատանը կը յաղթվի և այդ այն աս-
հան, որ կիսալուսինը կը հասատվի
րսաւի և Գօմօկօսի բերդերի վրա, առա-
րկելով պարտութիւն կրած թշնամուն
Աննավիրաւորական պայմաններ: Այն, ինչ
աներեսակայելի էր մի քանի շաբաթ ա-
ջ, այժմ դառն, սոսկալի իրողութիւն է:
այդ սոսկալի իրողութեան առաջ՝ յոյն
զը, ինչպէս սովորական է, որոնում է
թշնամութեան պատճառները, աշխա-
ւմ է տեսնել զրա մէջ մի պատահ և ա-
ռան ձախորդութիւն, կամ հետեւանք զօր-
ի առաջնորդների թուլութեան և անըն-
ունակութեան: Եւ ահա, իշխան Կօնս-
անտին, որի անունով երկու ա իս առաջ
ովքում էր ամբողջ Յունաստանը, որին
կը ազգը երազում էր արդէն Բիւզան-
ծինի գահի վրա նստած, — այսօր գար-
ը է ժողովրդի թշնամութեան և անսո-
ր յարձակումների առարկայ: Երբեմն քաջ
նուորի անուն վայելող Մանօս արդէն
անտումն է, և գուցէ մահվան պատժի
ուաջ կանգնած, իսկ թագաւորական եր-
թիմ պաշտելի ընտանիքը՝ փակված պա-

Գիրաւորդված, յուսախաբ ժողովորդը՝
լեզուի կերպով որոնում է իր դժբաղ-
մթեան պատճառները. նա նրանց ու-
մը է տեսնել արքունիքի մէջ, զօրքի հրա-
նատարների շրջանում, թէև նրանց անձ-
ւիրումթեան սահման չը կար, —և այդ
գործութիւնը այնքան խիստ է, որ կա-
զ է ծնեցնել ընդհանուր յեղափոխու-
թիւն յունական թերազզու վրա: Դրա ա-
ռջը կարող է առնել միմիայն Եւրօպան,
թոյլ տալով, որ սանձարձակ Թիւրքիան
առելի վիրաւորի սգաւոր ազգին՝ պա-
սնջելով, որ թիւրքերը գուրս գան յունաց
կիրներից, և չերազեն, որ մի փոքրիկ
ողթութիւն իրաւունք է տալիս իսլամի
րկայացուցիչներին՝ մինչեւ հոգու խորքը
պատել մի ազգ, որ տուել է մարդկու-
թեան և՛ գիտութիւն, և՛ կուլտուրա, և՛
լրոսութեան անթիւ օրինակներ:

ՀԱՄԱԿԱՆ ԽԵՂԻՔ

Թիֆլիսում այժմ տեղի ունի մի կարեոր
որհրդակցութիւն, որ վերաբերում է մեր
կը ամենահիմնական և նշանաւոր խըն-
դրներից մէկին, այն է հողային խընդ-
րին Անդրկովկասը նուածելուց յետոյ մի
անի անգամ այդ խնդիրը քննութեան
ուարկայ է եղել, բայց վերջնական ձևա-
րբագութիւն չէ ստացել: Այս անգամ նա
շակված է շատ բազմակողմանի և հիմն-
ած է մի շարք անտեսական հետազոտու-
թիւնների վրա: Ներկայ ծրագրի վերջնա-
սն նպատակն է որոշել գիւղական
ողաբաժնի չափը և պարզել այն
հջոցը, որով կարելի է գիւղական հողի
ակառորդը լրացնել:

սժողովում, երկրագործութեան մինիստրի
ազօրի նախագահութեամբ, ապա քննվել
կովկասեան կառավարչապետի խորհրդի
էջ, և այժմ ենթարկվում է առանձին
որ հրդակցութեան քննադատու-
եան, որին մասնակցում են բայց երկրա-
ործութեան մինիստրութիւնից և կառա-
րչապետի խորհրդից, նաև Անդրկովկասի
սհանգապետները:

Գիւղական հողաբաժնի, կամ նադելի՝
սփբ չէ կարող միատեսակ լինել մեր
ոկրի զանազան մասերում: օրինակ, հողի
յն քանակութիւնը, որ շատ փոքր է
ունային շրջանում, կարող է չափազանց
եծ համարվել այգեգործական կամ ջը-
արբի հողերի շրջանում: Այդ պատճա-
ռվ ծրագրի մէջ սահմանված են հողա-
մեթինների երեք չափեր կամ նօրմաներ,
յն է երկրի տափարակ, լեռնային
միջին շրջանների համար:

Հողաբաժնների չափեր սահմանելը թէ ե
ժուար հարց է, բայց նա այնու ամենայ-
իւ աւելի հեշտ լուծելի հարց է, քան
իւսը, որ իսկապէս զլիսաւոր գժուարու-
թիւնների հանգոյցն է եղել միշտ և այժմ՝
սաստիկ զբաղեցնում է բոլորին, —
յն է հողի պակասորդի լրացնելու
իջոյց: Ծրագրի կազմողները այն կարծի-
քի են, թէ պէտք է համեմատաբար շատ
ող ունեցող գիւղացիները բաժին հանեն
ակաւահողների համար: Սակայն այդպիսի
ի ծրագրի իրագործելը կեանքի մէջ կը-
անդիպի շատ մեծ գժուարութիւնների ե
նախարժութեանների: Այդ պատճառով
անձնաժողովի անդամներից մէկը առան-
ին կարծիք է առել, որով բոլորում է
ծրագրի այդ կէտի դէմ: Եւ արդարեւ, այն
իւղը, որ համարվում է բազմահող, նա
կայն համեմատաբար բազմահող է,

ԲԱՆԱԿՐԱԿԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵԶ

Այս ճշմարտութիւնը, որ մարդկայի
դասակարգ պիտի ունենայ մի օր
ջնորդ ատրք, որի միջոցով կարողան
դակցել համամարդկային կեանքի և
ուս թափանցվէր նրա մէջ բարձր գ
որի և մտքերի լոյսը, անկասկած ընդ
ենքի համար։ Մասնաւորելով խօսքը
ն դասակարգի համար՝ այդ ճշմարտ
միայն ընդունելի է, այլ և ցանկա
կ ոգեսրութեան հասած մի ցանկութ
ատրումից սպասավում է գիւղական
ուար կեանքի համար շատ ու շատ բ

Ղուսաւոր, ինտելլիգէնսա հոգիներ
զիւղին, զիւղացում; Դրանք հարկա-
ովհետեւ, ինչպէս գեղեցիկ ասում է
Ենթէլլարդաշը,—հարկաւոր է լ-
րը հեռացնելու համար; Գիւղը խաւ-
որհն է. ինչեր ասես՝ չեն կատարվ-
ութ աշխարհում; Իսկ որ մութ աշխա-
ան տեսնում, ովք է նրա վրա մտած-
ումարդ; Ղուսաւոր ու աղմկայոյզ կե-
ց հեռու, մին-մենակ ընկած է զիւղ-
վ, ձորերափ բաժանված, աշխարհից
աղ գարսնքից մինչև աշնան վերջը,
ծ մասը, զիւղացում շատ անդամ
ո գտնի. մեծ մասը նա զաշտերում
ան մէջ է անցկացնում օրը: Այդ
մ տանը գուցէ միայն պատաւներն
աներն են մնում: Եւ ինչքան գեղ-
աւիչ է թւում հեռուից երկրագործի-
րծ ունենալ մայր-քնութեան հետ,

Հողի հետ, առողջ, ազատ ու անկախ ապրել։
Սուս չէ, ճիշդ է՝ որ գիւղը մի անման աշխար
է, գիւղական կեանքը շատ շատերին կարող
յափշտակել, բնութեան հետ գործ ունենալ
շատերը կը սիրեն, իսկ ազատ ու առողջ աս
րելը դուցէ ամեն մարդու իդէալ է։

Բայց բանն էլ հէնց այն է, որ կապված լինե
լով հազի հետ, գործ ունենալով շարունակ մայր
քնութեան հետ, առաւօտցից-իրիկուն բանելո
բաց երկնքի տակ, լայն ու արձակ դաշտերուա
մաքուր ու անապական օդում, վճիռ աղքիւրնե
րի մօտ, հովասուն անտառների կատին, —նա է
ին իր վիճակից գո՞ն չէ. եթէ իրան գժբաղդ չ
համարի, երջանիկ իսկի չի համարի։ Ուրիշներ
են միայն, որ հեռուանց-հեռու յափշտակվու
են նրա վիճակով, չե՞ս որ նա նրանց ազքին ո
սող ու ազատ է թվում, ով գիտէ, թէ նա ին
ցաւ ու պակաս ունի, ինչ դարգեր կան նր
սրբում. ով է ակսնում։

Ճիշդ է՝ գիւղացին կազմուածքով շատ զ
մացկուն ու առողջ է լինում, բայց գիտէք ա
գեօր, քանի-քանի այդպիսի հսկայ ու երկախ
մարդիկ ամեն տարի չնշին պատճառներով զ
են գնում մահվան։ Գիւղացին ուշ է հիւանդ
նում, բայց ուշ էլ լաւանում։ Յուրաք, անձրե
արեց նրա վրա ուշ են ներգործում, բայց ց
լից բոնվելուց յետոյ էլ՝ չուտ է մեռնում։
Չը գիտէ, որ տարափօխիկ յաւերը մեծ մասաւ
գիւղերում են բուն դնում և հարիւններով զ
հեր տանում։ Ինչու, գուցէ կատեն, որ գիւղ
ցին կեղտոտ է ապրում, ինքն իրան պահե
պահապահել չը գիտէ, ագէտ է՝ ճիշդ է, գիւղը
ցին տգէտ է, ինքն իրան պահել չը գիտէ, բա
զա չէ պատճառը։ Եթէ ուզում էք՝ դրանք
թէ պատճառ են, այլ հետեանք. հետեանք ա
զլիսաւոր պատճառի, որ նրանց համ տգէտ
թողնում, համ մահվան դրւը տանում։

Այդ պատճառը խեղճութիւնն է, գիւղացու աղքատութիւնը: Վայ նրան, ով հիւանդանում է, զիւղացին այնքան է զբաղված իր աշխատանքով, որ մինչև անդամ ժամանակ չէ գտնում հիւանդին նայելու: Եթէ նրան նայեն, գործն ով անի. իսկ եթէ գործ չանեն, հացն ով տայ: Շատ էլ նայեն, հիւանդին հօ միայն նայելով չէ կարելի լաւացնել. մսունդն էլ պէտք է փոխել, իսկ շատ անդամ գեղ և բժիշկ կը հարկաւորիլի բերել: Սարի գլխին զիւղացին որտեղից գտնի դեղ ու բժիշկ. իսկ քաղաքից բերելու համար էլ տասնաւոր բուրլիներ կը հարկաւորվին. Քիչ փողով ոչ ոք չի գայ, այդքան փող հօ ամենքը չեն ունենայ: Շատ էլ առաջ առողջ ու պնդակազմ էիր, բայց որ աղքատ եմ, հիւանդացար՝ պիտի մեռնես: Զե՞նք ասում, թէ տգիտութիւնը բոլորվին դեր չունի մահացութեան գործում, բայց, կարծում ենք, սխալված չե՞նք լինի, եթէ ընդհանրապէս զիւղական թշուառութիւնների և մասնաւորապէս մահացութեան գլխաւոր պատճառը աղքատութիւնը համարենք: 0հ, խեղճութիւնը ինչից ասեն՝ որ չէ զրկում մարդուն: Բայց ընդունենք, որ թէկուզ հէնց մահացութեան պատճառը աւելի տգիտութիւնն է, քան աղքատութիւնը. միթէ դրանով զիւղացին աւելի մեղաւոր կը լինի: Նա ինչ անի որ տգէտ է մնացել. հօ զրանում նա մեղք - չունի: Էլ ինչի համար է լոյսը, երբ նա խաւարը չը պիտի լուսաւորէ:

Իսկապէս զժուար էլ է հաստատ որոշել, թէ այդ երկու չարիքներից՝ աղքատութիւնից ու տգիտութիւնից, որն է աւելի սոսկալին զիւղացու համար: Այսքանը միայն հաստատ զիւենք, որ դրանք երկումն էլ կան զիւղում և երկումն էլ գուցէ հաւասարաչափ վնասում են զիւղացու բարեկեցութեանը: Զքաւորութիւնը մի կողմից, մաքի խեղճութիւնը միւս կողմից՝ ինչեր ասեն

են անի, միթէ էլ մարդու մէջ շունչ ու հոգի ը մնայ... Ազատութիւնը որտեղ, գիւղային որուեղ, զրանք իրարից շատ հեռու են Արձակ ու Իծծ դաշտերում բանելով միայն մարդ ազատ ի լինի: Մի կտոր հացի համար տարին-տասներու ամիս գլուխը սարին ու քարին խփող մարդը ինչքան ազատ կը լինի: Գիտենայիք, թէ նշքան նեղութիւններ ու ճնշումներ պիտի ունենէ, մինչև որ այն մի կտորն էլ կարողանայ ասպայնել ու տուն տանելի բացի տաժանելի աշխատանքից, արիւն-քրատինք բանելուց, նա այդ մի կտոր հացի համար սկսած իր մօտի զբացուց, իր սղգականից, մինչև մայր-բնութիւնը, մինչև ույն իսկ Աստուածը (գիւղացու աշխարհայեցութիւնով) պարտաւոր է գլուխը ծռել: Նա այդ ամենից վախենում է. ամենքից կախում ունի. ամենքը կարող են նրան վնասել, նրան հացից զրկել. հետեաբար պէտք է ամենքի սիրու շինի: Երաշար, կարկուտը, բնութեան արաւակիները և զանազան աղէտները, գիւղի աղեցիկ ցեցերի լարած դաւերն ու ցանցերը, հոգերի անհաւասար բաժանումը, տուրքերի անարդար բաշխումը, այդ բոլորը այնպիսի երեւոյթներ են, որոնց առաջ նա ստիպված է խուսարհվել ու գլուխը ծռել, նրանց կամքը կատարել, եթէ չէ ուղում հացից զրկվել:

Ով ասե՞մ նրան չէ խարում. սկսած իր աղակալուածատէրից, նրա կառավարչից, երբեմն նոյն իսկ կառավարչի ծառայից (ախր նա էլ մեծ բան է, «աղայի» մարդ է), քաղաքի և գիւղի ամեն տեսակի ու կարգի պաշտօնեաներից ու նրանց ստորագրեալներից մինչև քաղաքի յետին խանութպանը, որ գուցէ արշին բռնելուց և մատեանում գիւղացու ապառիկ տալիքները վրադրով մէկին երկուս գրելուց ուրիշ բան չը գիտէ, —բոլորը նրան խարում, գլուխը են. ամենքի աչքը նրա վրա է, որ նրանից մի բան

այլ իսկապէս նա էլ սակաւահող է, կարօտութեան մէջ է, և սպառում է, որ նրա հողաբաժինը աւելանայ առաջիկայում և ոչ թէ դեռ պակասի ներկայ անբաւարար ծաւալից:

վրաց ազգութեան դէմ և այլ առասպեկտն Այդ մի փաստ: Ներկայ ընտրութիւնների մանակ վրացի ընտրողները նոյնպէս մի ողի ցոյց արեցին: Օրինակ, ամենքը համոեն, որ նոյն Ծերեթելին և ձայնաւոր

Խնդիրը շատ հեշտ կը վճռվէր, ի հարկէ,
եթէ գեռ անբնակ ազատ հողեր շատ
լինէին մնացած մեր երկրի զանազան մա-
սերում. այն ժամանակ սակաւահող գիւ-
ղերի բնակութեան մի մասը կարելի կը լի-
նէր տեղաւորել այդ հողերի վրա: Դըժ-
բաղբաբար, ազատ պետական հողեր չը-
կան կամ շատ քիչ են Անդրկովկասում, իսկ
եղածները անյարմար են բնակութեան հա-
մար, քանի որ զուրկ են ջրից և ոռոգու-
մից: Սակայն եթէ կառավարութիւնը վեր-
ցնի իր վրա այնպիսի անսապատճեր, ինչ-
պէս են Մուղանի, Միլի, Կարայեազի, Շի-
րակի, Սարդարաբագի անսապատճերի ոռո-
գումը, այն ժամանակ նա կարող կը լինէր
այդ ազատ հողերի վրա տեղ գտնել բոլոր
կարօտեալների համար, և այդպիսով նը-
պաստել սակաւահող գիւղերի անտեսական
բարգաւաճման:

ՍԵՒՔ կը վերագտանանք այս կարևոր խնդրին, եթե Թիֆլիսում այժմ գումարված խորհրդակցական ժողովի պարագամունքի արդիւնքները հրապարակ կը գան:

ԱՐԵՎԻՆ ՏԵՍԱԿԹԻՒՆ

O P E R A

三

Սր քամու լրաստոր, որովք սրանու սպառ քա-
ղաքային ընտրութիւնների ժամանակ, — չափից
դուրս վատ զաղափար են տալիս վրաց ին-
տելի գենցիայի մասին: — Շատերը գուցէ յի-
շում են, որ 1893 թվի ընտրութիւններին, երբ
մի խումբ վրացիք հրաժարվեցին ձայնաւոր լի-
նելուց, «կվալի» շաբաթաթերթի խմբագիր
Գէօրգի Ծերեթելի՝ չը հետեւլով նրանց՝ ձայ-
նաւոր մնաց: Եւ ինչ, վրաց ինտելիգենցիան
կամ աւելի ճիշդ ասած՝ «Խմբրիա» լրագրի խըմ-
բագիր իշխան ձավճավաձէի կողմնակիցները
քարձրացրին այնպիսի աղջուկ և հալածանք
Ծերեթելիի դէմ, որ նա, վերջի վերջոյ ընկն-
վեց և նոյնպէս հրաժարվեց: «Խմբրիայի» խում-
բը, որի դէմ «կվալին» միշտ կուի է մղում,
ամեն աղջուկ և անաղջուկ միջոցներ գործ դրեց
համոզելու վրաց միամիտ ազգին, որ Ծերեթելի,
երեսակայեցէք, դաւաճան է, գործում է ամբողջ

ուտենա: Եւ ինչքան շուտ է խսրպում զիւղացին, ինչքան միամիտա է նաև Ահա այն ազատութիւնը, որին նախանձում են ուրիշները: Սա նիւթականն է, ոտ էլի կը քաշվի, մի քիչ աւելի կը բանի և պակասի տեղը կը հանի: Հապա ինչ պիտի ասեն, եթէ իմանան, որ այդ խեղճը, ուրիշների խսրպութեան զոհը, այդ հալալ ու միամիտ համարվածը ինքն էլ պակաս չէ մնում նըրանցից: Ի հարկէ՝ նրանց մօտ նրա խելքը չի կարի: Ինքն էլ իրանից ցածրերին կը գտնի: ամենքը հօ մէկ չեն լինի: Իրարից վեր ու վար կը լինեն: Նա էլ որին ոյժը հասնի, նրան կը խարի... Ինչ կայ որ, այնքան խելօփներն իրան հետ անողէն են վարվում, ինքն էլ որ վարվի, մեղք է: Ումը տեսել է, ում հետ գործ է ու նեցել, ամենքը այդպէս են արել. ինքը հօ նըրանցից խելօք չէ. ինչու ինքը չանի, քանի որ օրէնքն այն է, աշխարհի բանն այնպէս է: Ասացէք, ինչո՞ւ չանի...

Դարերի ընթացքում քարացած մեալով աւանդական անշարժութեան մէջ, լոյսից ու գիտակցութիւնից հեռու, նա խիզ ասած բանը մինչև այսօր էլ չը գիտէ: Ոչ միայն լողի գաղափարը, այլ մինչև անգամ այդ խիզը բառը գոյութիւն չունի ժողովրդի բերանում. այդպէս է գոյնէ մեր ապրած շրջանում: Այդ զաղափարը նրանք արտայայտում են մօտաւորապէս, ոչ իսկական անունավ, մի քանի բառերով որոնցից ոչ մէկը խսկական խիզը չէ արտայայտում: Այդ բառը նրանց մօտ նորամուտ է, վերջին տարիների բան է և դեռ էլի շատերը չը գիտեն: Հետո թէկուզ էլ իմանան, դրանից ինչ օգուտ ուրիշ բան է—խողի անունն իմանալ, ուրիշ բան է—խիզ ունենալ: Նրա տեղը բանել է «մեղքը»: Նա գիտէ, որ իր արածներից շատերը լաւ բաներ չեն, «մեղք են», բայց, ինչ արած. ամենքը իրան այդպէս են անում, ինքն ինչպէս այն տգէտ է ու միամիտ, ինչպէս տարածմեղանում, այլ և երբեմն դրանց հետ մանակ նա տէր է լինում այնպիսի արած նա իր խեղճ հոգու մէջ կրում է այնպիսի կրքեր՝ ատելութեան, վրէմինդրութեան հասիրութեան, որ չենք կարող ասել: Նոյնի գէպերում երբ գիւղացին հաւաք ոյժով հիմնում է մի հաստատութիւն, ձեռնում է մի գործի, ապա չը կարծէք, միշտ նշան է հասարակական օգուտ: Ո՞ւ շարժառիթն էլ շատ անգամ իր շահը, ո՞ւ է լինում: Եւ միթէ այդ կասկածելի է: բակական ողին՝ ապրել ամենքի համար այնպիսի գաղափար է, այնքան բարձր որ շատ լուսաւորվածների համար էլ մասնաւոր է, ուր մնաց թէ գիւղացու համար, որ չէ, թէ ումից պիտի սովորէր այդ գաղափարի ամբողջ այնպիսի հեշտ է մոռանալ իրան,

Հարիւրատոր ընտրողներ գնում են նրանց վաճառքի մաս այսպէս են մտածում վրացի խելօթ լիգենաները Աթէ վաղը վրաց ինտելիգենցիան որ և ներկայացուցիչը սկսի ամենավեաս մտքեր քառակել՝ դիցուք հայերի դէմ, կամ

տայ իրան հասարակական փողեր ուտել
վերջապէս զբաղվի մտքի պառնկութեամբ,
ինտելիգենցիան կամ մամուլը իր պարտ
համարի այդպիսիներին դուրս չպրաել իր
նից, ինչպէս անում է ամեն մի փոքր ի
օրինաւոր ինտելիգենցիան. բայց երբ ո
վրացի գործիչ կամ գրող համարձակվում է
գնալ այս և այն բանիային խմբին, կամ չ
մաճայնվում նրա ուղղութեան, և չէ հրա
վում ընտարդուների կողմից իրան ցոյց ս
պատից, — նոյն վրաց ինտելիգենցիան կա
հալածանքի է ենթարկում այդպիսիներին,
մարելով նրանց ազգի թշնամի, նոյն իս
ւահան... Մեզ թում է (երանի թէ սիս
լինենք), որ Գրուզինսկի իշխանները հրաժ
ան այն սպառձառով, որ պարոններ ձաւին
Ցլվետաձէ և մի քանի ուրիշները սեաց
կամ այն սպառձառով, որ իշխան ձաւին
այժմ նոյն դրօշակը պիտի բարձրացնէ, ի
առաջ, այսինքն ով սիրում է Վրաստանը,
է հրաժարվի ձայնաւորութիւնից:

սր զալց շայի աղ աղանդ, որու զ
այս ստրկական երկչստուժթիւն, —ահա վրաց լ
իգենցիայի գործունէութեան երկու զօրեա
տայայտութիւններ: Ել ուր մնացին, հարց
ենք, համոզիւնքների անկախութիւնը, որ
նունով ամեն օր այդ պարոնները ճա
կն իրանց լրագիրների էջերում, մոռան
որ այդպէս կարող են վարվել կոյը
դան դաւորները, բայց ոչ երբէք ա
մտածող, գաղափարների համերաշխութ
կապված և հասարակութեան ծառայելու կ
ինտելիգենցիան:

ՆԱՄԱԿ ԳՈՐՈՒ ԳԱԼԻԱՌԻՑ
Մայիսի 21
Մայիսի 21-ին՝ Բուխալին իր շրջակայ գ
րավ ենթարկվեց մի աղետի, որից ծագած
նամաները շատ մեծ են՝ Երեկոյեան, մօտ
6-ին, սկսվեց անձրե, որը չուտով փոխվեց
կուտի: Զը տեսնված մի կարկուտ էր այդ.
տեղացիները վկայում են, որ իրանց կեա
այդպիսի բան չեն տեսել: Կարկուտ ամ

ՆԱՌԱԿ ԳՈՐԾ ԳՈՒՄԱՐ

Մայիսի 21
Մայիսի 21-ին՝ Տուիսին իր շրջակայ գ
ընթ ըստ ենթարկվեց մի տղետի, որից ծագած
նամաները շտա մեծ են: —Երեկոյեան, մօտ
էն, սկսվեց անձրե, որը շուտով փոխվեց
կուտի: Զը տեսնված մի կարկուտ էր այդ.
տեղացիները վկայում են, որ իրանց կեա
այդպիսի բան չեն տեսել: Կարկուտ ամ

Հատիկը, բառի բուն նշանակութեամբ, հաւ-
տե- խոչոր ձուի մեծութեան էր. պատահում էին
այի աւելի խոչոր հատիկներ, բայց իբրև բացառ-
գար թիւ։ Պայծառ երկինքը յանկարծ միթագնեց
ոյլ մի ակնթարթում երկիրը փոխվեց դժոխքը

կուրացնող կայծակը երկինքը մէջտեղից ճեղք
լով վայրկենաբար բոցավառում էր ամբող
մթնոլորդը: Յանկարծ ինչ որ մի բան է պաշ
թում վերևում սոսկալի շառաչիւնալ և սպա
սում ես թէ ահա, ահա փուլ կը գայ երկինք
գլխիդ և կը կործանվի աշխարհը: Ակավում
սարսափելի կարկուաը, երկինքն ու երկիր
միախառնվում են իրար հետ. այլ ես ոչինչ չ
երեսում. մի կատարեալ խաօս է, որից ոչին
չես հասկանում: Կարկտի ուժգին հարուածնե
րից շրջակալքում այնպիսի աղմուկ, շառացիւն
բարձրացել, որ մարդ՝ խօսելիս իր սեփակա
ձայնն անգամ հազիւ է լսում: Տպաւորութիւն
ահօելի է. անկարելի է այդ ռօպէին համոզվա
չը լինել, որ սար ու քար, ձոր ու անսա
բունված չեն անթիւ զօրքերով, որոնք ամեն մ
րօպէում հազարաւոր գնտակներ են արձակու
թիւ տանօթներից և հրացաններից՝ երկիրը կը
նելու համար: Սարսափը աիրել է ամեն կող
երեխաներ ու կանայք ահցից գողսում ու լալի
են բարձրածայն. տղամարդիկ ահարեկ, զլուկ
մից ներք կորցրած, դաշտերիս ուեաի տան են մաս

զորցը զորցը ած, կաշտարց դէպի տուն են փախ
չում. իսկ կարկուաը ջարունակում է անխնա
իր հարուածները տեղալ... Դադարեց կարկուա
և սկավեց տարափ, հեղեղանման անձրեզ ֆո
դայներում և աների բագերում գետակներ ե
վազում, որոնք լցնում են այգիները, բանջարա
նոցները և մի քանի տեղերում, նոյն իսկ անե
րը... Ժամը արդէն 7-ն է. անձրել կամաց-կա
մաց ընդհատվում է. մահաշունչ ամպերը փոք
րու փոքր քաշվում են. պարզվում է երկինքը
բացվում է աւերգած և արտասուլքների մէ
խեղված երկիրը... Կոկծում է մարդու սիրտ
երկրին նայելով: Մի ժամ, մի ժամ միայն ս
ուաջ պտուղներով և ողկոյզներով ծանրաբեռն
ված ծառերը և վագերը այլ ես չը կան... Այժ
նրանց փոխարէն նրանց կմախքն է միայն եր
ւում. իւրաքանչիւր ծառի, տանկի տակ երես
են մեծ քանակութեամբ խակ պտուղներ, ջար
ված տերեներ և 11½—2 արշին երկարութեամ
մատղաշ ճիւղեր. անդամահատված, ջարդվա
բոյսերը բազմաթիւ վէրքերով ծածկված մար
կանց են նմանում... Գիւղացու սիրտը միանդա
մից խորտակվեց. նրա ամբողջ աշխատանքը

կիրը, սրդին, և այդ սրտածմլիկ դէպքերունն առ
գամ, բօպէական յուսահատութիւնից յետոյ, ն
րից հանգստութիւն է տիրում նրա սրտին: «Մ
բախտն էր»—մոռացութեան մէջ կրկնում
զիւղացին, ուզենալով արդարացնել շատ ա
գամ հէնց իր անփայթութեան ու տգիտութեա
չուրինով պատահած դժբախտութիւնը:

Այս, խեղճ ու թշուառ է գիւղացին: Աւելի թշուառ է հէնց նրա համար, որ ապրում է համարեա մենակի, իր նման թշուառների հետոնք ոչ հասկանաւմ են նրա թշուառութիւնները ոչ կարող են կարեկցել սրտով: Նա մարդ կանց բազմութեան մէջ ապրում է այնպէս, ինպէս մի անապատական, ինչպէս մի արսորված կղզիաբնակ՝ անհուն ծովի մէջտեղը: Գիշեր-ց բեկ լավում է նրա չարչարանքի երգը, բայց նրա լացն ու հառաչանքը խլանում են մարդկան անտարբերութեան և կեանքի անվերջ հոգսերը: Եւ ինչ տիսուր բան, մէկը չը լինի, որ հականայ քո վիճակը, քո ցաւերը և քեզ կարեկ լինի, քո ցաւին դարման անէ: Ո՛հ, դա մաշափ սառն է ու յուսահատեցնող: Պէտք է սնութեան գնալ, պէտք է մտնել այդ թշուառն իր աշխարհը, և լոյսի ու մարդասիրութեան գալափարներով տաքացնել նրանց յուսահատ պաղած սրտերը: Լոյս, լոյս է միայն հարկաւ նրանց, նա միայն կարող է այդ աղաղակաղ համատարած թշուառութեան առաջն առն խեկ այդ լոյսը տալու համար էլ պէտք է ամեն մէկը, որի սիրութ դեռ զգացվում է ուր ների գժբախտութիւնից, որ ընդունում է հասրակական կեանքի գաղափարը, որ իր գոյութիւնը համարում է շատերի փրկանք, որ գոյութիւնը, —մտնէ այդ մութ աշխարհը, զնայ մոռականի վրդի մէջ ապրէ...

Enthusiasm, | *enthusiasm* *enthusiasm*

ժամում ոչնչացաւ, հա այլ ևս յոյս չունի, որ
կարող է իր այդուց ձմեռը մի բաժակ գինի
լամել և մի պատղի համ տեմանել. իսկ ծախսե-
լու մասին երազել անգամ չի համարձակվի:
Միւս բայսերից սիմինդրը և լորին դեռ շատ
մատղաչ են և համեմատաբար թիշ վնասված,
իսկ ցորենի և գարու արտերը զգալի կերպով
վնասվել են:

Կարկտի ժամանակ մի կին փողոցով անցնելու գործընթացի բարձր կառավարութեան հաստատութեամբ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Աստրախան, մայիսի 17-ին
ակի> էջերում տպել այս մի
հագանք» լրագրի ապրիլ ամ-
մէկում տպվեց մի յօդուած
ստորագրված էր «Բարեկամ»
յօդուածի մէջ առված էր, ի
ընտրված լինելով հոգաբար-
անոցում, չեմ մասնակցում
մ հոկում ինձ յանձնած աղ-
անող արհեստանոցին և այլն:

Եցի ստանալ այդ հոգաբար-
օնական հերքում և ուղղել
խմբագրութեանը, կարծե-
նը զբաղված է միայն գործի
հայց ահա մէկ ամսոից աւել է
նքը չէ տպում այդ պաշտօ-
նս չեմ հասկանում որա պատ-
ր, որ «Արձագանքի» խմբագ-
ում, որ ես դիմեմ ցէնզու-

Մեր թղթակիցը հաղորդում է մեզ Թէհանի
մայիսի 14-ից, որ պարսից Շահի Եւրօպա ճ
նալարհորդելը խափանվեց: Նոյն լուրը
սօր հաղորդում են մեզ և Թաւրիզից: Թէ ինչ
պատճառը, որ Շահը, չը նայած բժշկվել
անհրաժեշտ կարիք ունի, յանկարծ փոխեց
նալարհորդելու մտադրութիւնը.—մեր թղթ
կիցը որոշ Կերպով չէ հաղորդում:

սկում այդ ասումը, այն ժամանակ վրա է առնում գրողի բոլոր թիւնը Միւնք: Այն ժամանակ նա ինտերացնում հոգաբարձութեան ում նրա հերքումը: Կարելի ն կարծում է, որ 160 անած ժողովը սխալ վայ է, իսկ ազրողը ճիշտ է խօսում: Այդ ասում ենք ապացուցների:

գումար տեղի ունեցաւ ժողովրդական զբօսանք վիճակախաղ յօգուտ մի համակրելի ընկերութեան, որի նպատակն է զրագիտութիւն ապահովել վրաց ժողովրդի մէջ:

Բ. Մ. Առաջամեանց յայտագծ, որ սրբությունը ըստ
սնամնինեռության կ հնարինանեռության մասին է 10:

—

Բագու, սայրսի 17-ըն
դրում եմ տեղ տաք «Մշա-
նամակիս:

մ խորին չնորհակալութիւնս
պրօֆէսօր Վ. Ա. Վոյցեխօվ-
ր Մ. Դաւկասեանին և Ս. Սա-
ամեն մի աջակցութիւն ցոյց
ց համար մի օտարական ան-
ոին ի նպաստ իմ մի հա-

կ երախտապարտ եմ վ. Ա. կի՞րջի մեղ գրում են. «կէրչի հայոց հարակութիւնն էլ առիթ ունեցաւ տեսնելու թշուառ. թիւրքահայ զաղթականներից երը ընտանիք՝ 15—20 հոգուց բաղկացած: Դրա ազատվելով թիւրքաց զաղանութիւններից,

ամբարձում թէ կնաղարեանց | կել են այս կտղմերը, օգնութիւն դանելու յ

ՆԵՐՔԻՆ ՀՈՒԹԵՐ

կիրակի օր, Թագուհի Կայս-
քէօդօրօ մայի ծննդեան տօնի
իսի բոլոր դաւանութիւննե-
գոհացողական մաղթանքներ
դաքը առաւօտվանից արդէն
օշակներով, իսկ երեկոյեան
որ:

յած բարոյական պարտականութիւնը»...

Հարցը: Խանքենդին իր շրջականերով պատկա-
նում էր Շուշու խանի ժառանգներին, միիայն
տրված էր կառավարութեան, որ զօրք բնակեց-
նեն: Զանազան ժամանակներում՝ շրջականերից
ժողովլում են բնակիչներ, հայ, ուսւ և թուրք և
բնակութիւն հաստատում այստեղ: Խանի ժա-
ռանքները ոչ մի տուրք չին աւնում տեղացի-
ներից, բացի հինորից ու զինեանից: Այժմ Խան-
քենդին գնել է Յ. Շահնազարեանը, որը ուզում
է տուրքեր նշանակել իւրաքանչիւր ասն վրա,
օրէնքի համեմատ: Խանքենդիններին ծանր է
թում որ և իցէ տառքը վճարելը և աշխատում
են չը վճարել: Իսկ պ. Շահնազարեանը սպառ-
նում է աները քանդել տալ: Մեր կարծիքով,
եթէ պ. Շահնազարեան բաւականանար այն
տուրքերով, որ իր նախորդն էր ստանում, աւե-
լի լաւ: Կը լինէր, որովհետեւ հասարակութիւնն
էլ ունեար չէ: մեծ մասը հասարակ արհեստա-
ւորներ ու մանրավաճառներ են:

ԱԽԱԼՔԱԼԱԲԻՅ մեղ զրում են. «Երկու օր
առաջ զէսի Սլավյանա տաճող խճաղու վրա
քար ջարդող բամարներից մէկը, մի երիտա-
սարդ գիւղացի, Դելիսկա գիւղից, քաղաքի մօ-
տով հսասդ թափարվան գետում լողալու ժամա-
նակ խեղդվում է. մարմինը մինչեւ այժմ դեռ
չէ գտնված»:

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՁԵՒԱՆԻ Նիւթավիթա գիւղի հայոց
զպլրցի հոգաբարձութիւնը խնդրում է մեզ տը-
պազրել հետևեալը. «Թո՞յլ առուեք հոգաբարձու-
թեանս «Մշակի» միջացավ հրապարակով լու-
րին չնորհակալութիւն յայննել Նոր-Նախի-
չեանի փոխադարձ վարկի ընկերութեանը՝ ներ-
կայ թւականի ապրիլի 8-ին մեր երկան եկեղե-
ցական-ծխական զպլրցներին արած 100 բուր-
լու օրինակ ելի նուիրաբերութեան համար»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՁԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՁԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թօքատի կոստրածի մասին ահա էլլի մի քա-
նի մանրամասնութիւններ, քաղած Եւդոկիայի
կրօնական և քաղաքական ժողովների տեղեկա-
գրերից:

«Անցեալ դէպքերէն սկսեալ Եւգոկիոյ հայե- ք
րուն դէմ այնքան ցոյցեր և խօսքեր եղած էին կ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԻՒ ԹԻՒԹԵԱԼ

իան չէ համաձայնված հանել իր զօրքե-
ոլիայից: Անզլիական լրագիրները հաւա-
ք են, որ սուլթանին այդպիսի խորհուրդ-
ողը գերմանիան է: Գերմանական լրա-
չեն ուրանում այդ: «National Zeitung»
որ լաւ տեղեակ է գերմանական ար-
քործերի մինիստրութեան հայեացինե-
րդապէս ասում է, որ Գերմանիան չի
միւս պետութիւնների հետ, որպէս զի
է թիւրքերին հանել իրանց զօրքերը
ոյլց: զրա պատճառն այն է, որ Գեր-
չէ ուզում ճեռքից բաց թողնել Յու-
ի վրա ձնչում գործ դնելու այդ ամե-
ր միջոցը: Բ: Դուռը խրախուսված
այի այդ քաղաքականութիւնից, պե-
նական պահանջներին ականջ դնելու
բութիւն չէ ցոյց տալիս, ուստի, ինչպէս
«Daily News» լրագիրը, Ռուսաստանը
ան պիտի մի ծովային ցոյց անեն թիւր-
չէմ, որպէս զի հարկադրեն նրան ընդու-
ութեան պայմանները:

Կառավարութիւնը թեսալիայում հրա-
լ է յայտաբարութիւն, որով հրաւիրում
չներին վերադառնալ իրանց տները և
բաները, հակառակ գէպքում թիւրքերը
և իրանց օգտին: Վերադարձողները պի-
ն թիւրքիային սովորական տասանոր-
ը:

մական լրագիրները հաստատում են
ը, որ թիւրքերը թեսալիայում սաստիկ
ում են, որ տեղացիները ցանկութիւն
թէ իրանը կամբենում են մնալ թիւր-
քանութեան տակ: Երջանիկ աշխարհ է
ոն:

որ գործակալութեանը հաղորդում են
15-ից Աթէնքում տիրող պրութեան մա-
սեալը. «Աթէնքից հետաքրքիր նամակ
լած մայիսի 10-ից: Թղթակիցն ասում է
շնական մայրաքաղաքում միջոցներ են
սունված կարգը պահպանելու համար:
սատիկանութիւնից և ժանդարմենից,
երաված է նոյնալէս քաղաքացիական զօ-
մայրաքաղաքի վատահութիւն վայելող
թիւներից Այդպիսաով մայրաքաղաքի մէջ
պահպանված է: սաւու սաւանեալ:

տանգաւոր է; Թէսալիայի և Լամիի քա-
այն կալանաւորները, որոնց արձակել
տերից թիւրքերի արշաւանքի ժամա-
ւակախմբեր կազմեցին և կողոպուտ-
ն զբաղված անկանոն զօրքերի հետ միա-
անդուն ջանքեր են գործ դրվում կողո-
ւը գաղարեցնելու համար, սակայն միա-
կ անկարգութիւնները շարունակվում են;
գործերի մինհատը ասաց, որ ինքն մի-
ենոք կառնի դրութիւնը բարոքելու
թէ որ և է հակադինաստիական շար-
անդուլ կը ճնշվի: Հետաքրքիր է ուշա-
ն դարձնել զօրքի այժմեան դրութեան
իցերները չափազանց դժգոհ են թագա-
իշսանի և զօրապեաների վրա եղած
մներից, և նրանք չեն դադարում
նել զօրքը ամեն մեղադրանքից: Նրանք
ն, որ յունական զօրքերը փառաւոր
կատարեցին իրանց պարտքը և չեն կա-
տասխանաւու լինել կրած պարտու-
համար, որովհետեւ բաւարար կերպով
առութիւն չը կար պատերազմի համար:
Մանօսին յետ կանչելու համար ծանր
եղան: Մի քանի քաղաքներում Մանօսի
եր էին արձակում»:

սուից «Ind. Belge» լրագրին հեռագրում
սի 17-ից, թէ Աթէնքից ստացված հե-
րից երևում է, որ թագաւորական ըն-
փակվել է պալատում և թագաւորական
ը պատրաստ կանգնած է: Ասում են,
իի մինհատրութիւնը թագաւորին ոչինչ
թիւն չէ ցայց տալիս: Բացի դրանից
ուժ լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են,
ուսի գեսպանները Աթէնքից հեռագիր-
ստացել որոնցից երևում է, որ թա-
կան ընտանիքը խիստ կրիստոնական
ան մէջ է գտնվում և թագաւորը Աթէն-
անալու պատրաստութիւններ է տես-

